

Sentimental

Albert Mestres

Narratives

© Cristina Mestres

Albert Mestres

Nascut el 1960, és escriptor, traductor i director d'escena. Ha publicat poesia, textos dramàtics i assaig. En narrativa ha publicat les novel·les *Ales de cera* (1996), *La ela de Milet* (1998), *La tercera persona* (2001), *La pau perpètua* (2006), *Els colors dels dies* (2012) i *La novel·la d'Albert Puig* (2016), i els reculls de contes *Vides de tants* (2000), *El conte de la llacuna. Mites i llegendes dels indis huave* (2000) i *L'instant* (2015). Ha estrenat diverses òperes, accions poètiques, espectacles i obres de teatre. Ha traduït el marquès de Sade, Villiers de L'Isle-Adam, Marcial, T. Landolfi, C. Nodier, G. Steiner, F. Pessoa, A. Baricco, J. P. Sartre, J. M. Synge, Th. De Quincey, J. Racine, J. Ford, P. Aretino, S. T. Coleridge, G. Polet o A. Jarry. Actualment és professor de l'Institut del Teatre de Barcelona.

«Mentre ella no deixava de mirar-lo en Joaquim Rubió li va explicar un munt de coses. Que era poeta de teatre. Que escrivia drames romàntics. Que era amic d'en Nanot, que havien anat junts a l'escola de petits i per això l'havien convidat a la festa. La Madroneta va pensar que parlava com en una novel·la o un drama en vers i ell continuava. Que quan feia un parell d'anys havia vingut la reina a Barcelona li havia declamat un poema escrit per ell. Perquè ell era poeta i havia publicat versos, encara no tenim tracte però ¿puc tutejar-la?, i era conegut de tothom.»

La jove Madroneta, ingènua i amb el cap ple d'idees romàntiques, és filla de Francesc Renart i Arús, un arquitecte important a la Barcelona de 1840. Quan Joaquim Rubió i Ors, fill d'impressors i poeta de moda, veu en ella la possibilitat de l'amor i alhora del seu ascens en l'escala social, Madroneta respira alleugerida i confiada: es casaran per amor. Però les coses no seran tan fàcils per a la parella ja que el pare s'oposarà frontalment al seu matrimoni.

La Madroneta i en Quimet creixen i s'enamoren en una Barcelona que impulsa grans projectes urbans però que viu sacsejada pels conflictes socials i polítics. Engabiada entre les muralles, que aviat s'enderrocaran, la ciutat esclata periòdicament amb revoltes populars i enfrontaments militars als seus carrers.

Albert Mestres crea una gran història d'amor basada en personatges històrics —d'estaments, ambicions i destins diferents— i recrea vivament l'educació sentimental d'aquella època, en què el desig, la llibertat i l'amor quedaven limitats per les obligacions socials.

«Al meu cap es van creuar la novel·la de Henry James *Washington Square* i un episodi de la vida sentimental del poeta Joaquim Rubió i Ors, i em vaig submergir en el món

del romanticisme.»

— Albert Mestres.

«Albert Mestres és l'escriptor més subversiu de la literatura catalana.»

— Bernat Puigtobella

Sentimental

Narratives

139

Aquesta obra va obtenir el Premi de creació Montserrat Roig de l'Ajuntament de Barcelona.

© 2022 Albert Mestres

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T.93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo
Disseny de cobertes: Felipe Román Osorio

Primera edició: febrer de 2022
ISBN: 978-84-19017-23-9
Producció de l'ePub: booqlab

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Sentimental

Albert Mestres

A l'Eulàlia i la Cristina

NOTA

Aquesta novel·la va néixer com un diàleg amb *Washington Square* de Henry James. El lector sabrà veure-hi les coincidències i similituds. Alguns personatges que hi apareixen i fets que s'hi narren són històrics però cal tenir en compte que l'inventat supera de molt el real documentat, sobretot pel que fa a la vida íntima dels personatges. Per a la «reconstrucció» del paisatge barceloní dels anys 1830 i 1840 m'he servit, entre altres, del *Manual del viajero en Barcelona* publicat el 1840 per Francesc Oliva i dels articles publicats al *Diario de Barcelona* per Abén-Abulema (Joan Cortada). M'han estat útils per a la narració dels fets de la Jamància les cròniques anònimes, de signe diferent, *Revolución de Barcelona proclamando la Junta central* publicada per Manuel Saura a Barcelona el 1844, i *Diario de los sucesos de Barcelona en setiembre, octubre y noviembre de 1843*, publicada a Barcelona per Pau Riera el desembre del 1843, encara en calent. Per al periple a Mallorca d'un dels protagonistes he seguit el *Viaje a Mallorca* de Joan Cortada, publicat per Antoni Brusi el 1845.

I

La Madroneta Renart es troba en el pitjor dia de la seva vida. A la cambra del costat sobre un llit de dossier amb sedes penjant l'espera un home per fer no sap ben bé què però sí que sap que és una cosa de sensacions fortes i irrepetibles.

La Madroneta adora el seu pare però el seu pare s'ha equivocat. No podrà doblegar la seva voluntat.

En Quimet Rubió és a Madrid en un procés d'oposicions per accedir a una càtedra de professor d'universitat des del novembre passat ara fa quatre mesos, quan es van jurar amor etern.

La Madroneta es barallaria a mort contra qualsevol que volgués fer mal al seu pare a qui té una veneració només superada per la que té a Jesús i la Mare de Déu. Contra el que sembla i el seu pare pensa, la Madroneta té un caràcter fort, i més després de tot el que ha passat. Per això se sent traïda.

Amb en Quimet es van conèixer ara fa un mica més d'un any quan ell, ja poeta reconegut als seus vint-i-cinc anys, nomenat poeta de teatre del Teatre Principal i membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona gràcies a un premi guanyat amb un poema, va coincidir amb certa freqüència amb el seu pare, que escrivia i estrenava teatre a hores perdudes i assistia a les sessions de l'Acadèmia.

La Madroneta i en Quimet es van trobar per primer cop a Mataró a casa la tieta Rita. Llavors ella era una joveneta de vint-i-dos anys en plena efervescència, una joveneta romàntica que no podia sinó rendir-se davant un jove poeta romàntic i a sobre ben plantat. El seu pare llavors ja la donava per perduda.

—Per vestir sants quedaràs.

El seu pare és un home modern, liberal, d'idees obertes però una mica passat de moda, molt sever amb les idees romàntiques que més aviat el treuen de polleguera, què tants de romanços. És un home d'idees obertes, sí, en tot menys en una cosa: el casament de les filles. El de la Ramona és una espina clavada.

El seu pare, en Francesc Renart i Arús, don Francisco, és un home important. El gremi dels mestres de cases sempre ha gaudit de gran consideració a la ciutat de Barcelona i més des del moment que la Junta de Comerç va impulsar l'Escola de la Llotja i gràcies als seus ensenyaments els millors mestres de cases de la ciutat han pogut esdevenir arquitectes amb el corresponent títol de l'Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid. En Renart i Arús és entre els mestres de cases i arquitectes excepcionalment considerat. En una època en què per tenir relleu social el que cal és guanyar diners o fer veure que en guanyes, com deia don Rafael, el baró de Maldà, ja fa molts anys, des de l'època del seu pare, l'avi de la Madroneta, en Josep Renart i Closes, que els Renart han superat la seva condició menestral i es relacionen amb industrials, la nova classe adinerada, i aristòcrates, la nova classe desdinerada. Un mestre d'obres com el seu pare és un pou de ciència constructiva acumulada al llarg dels segles però un arquitecte està il·luminat per la ciència tècnica i això és un mèrit important en una ciutat científicament raquítica en les últimes centúries malgrat les actives Acadèmia de Bones Lletres i Acadèmia de Medicina.

El seu pare és un arquitecte il·lustre. Faci el que faci, siguin cases, obres d'enginyeria o ordenació urbanística, és perfeccionista i brillant, complaent amb els desitjos del client. Se'l considera un home intel·ligent, i tot això, junt amb el seu tirat literari pel teatre, en fa un home notable dins la societat barcelonina. Per a la Madroneta tenir un pare que escriu teatre que es

representa o bé a casa o bé al Teatre Principal, el temple de Talia a la ciutat, és més del que se li pot demanar a un pare.

Ella no sap exactament quants anys té el seu pare però segur que ha passat la cinquantena i la seva consideració social està al cim. A diferència de l'avi Josep, que ho va intentar sense èxit, es va treure el títol d'arquitecte de l'Academia de San Fernando, i no va ser fàcil perquè era quasi impossible per als aspirants a arquitecte de fora de Madrid. A més la seva vena literària li ha proporcionat fa anys l'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, una institució que està començant a prendre impuls i que atorga la màxima reputació, a més de contacte amb aristòcrates, erudits i poetes, com els joves Aribau o Làrios de Medrano. També és membre de la Societat Econòmica dels Amics del País, on s'apleguen joves intel·lectuals i burgesos adinerats, i ha estat encara no fa deu anys fundador i director de la Societat Filharmònica del Liceu, que ara programa òpera a l'antic convent de Montsió, institució de lluïment de la nova burgesia industrial i financera que està impulsant la construcció d'un edifici de nova planta per acollir-la que serà l'enveja d'Espanya i Europa.

Satisfet de la seva situació social, ja que té encàrrecs com a arquitecte de moda tant de les millors fortunes del país amb qui es tracta de tu a tu com de la casa de la ciutat amb què té vincle contractual, vol esborrar el més mínim rastre de menestralia que li evoca els orígens familiars sarrianencs. Igual o superior és la reputació en el terreny literari. No és perquè sí que l'inquiet Aribau, el protegit del banquer Remisa, li havia demanat la correcció lingüística del seu ja famós poema *La Pàtria. Trobes*.

Als vint-i-set anys es va casar per amor amb una noia encantadora, la senyoreta Mariana Secanell, una bellesa filla d'un dels millors gravadors de Barcelona que al costat dels encants i la seva compartida afició al teatre va portar-li un bon dot.

Ah, bons temps aquells. Va ser el 1810, en plena Guerra del Francès, i llavors li va tocar participar-hi. En va tornar amb una més sòlida reputació i en l'onada liberal amb els contactes adequats per iniciar una de les carreres més pròsperes del ram de l'arquitectura de la Barcelona de la primera meitat del segle XIX. Durant el trienni liberal va ostentar els càrrecs de regidor de

l'ajuntament de Barcelona i arquitecte del port de la ciutat. Però amb la reacció del rei Fernando va perdre tots els càrrecs i es va trobar en dificultats. Va ser llavors que va decidir fer l'esforç de treure's el títol d'arquitecte a Madrid i va poder tornar a exercir la seva professió cada cop amb més prestigi. Comptava entre les relacions de bona societat des d'un vell aristòcrata lletraferit com Rafael d'Amat i Cortada, el baró de Maldà, fins a un jove intel·lectual emprenedor com Bonaventura Carles Aribau. Parlava amb fluïdesa l'anglès i l'italià i dominava el francès, cosa molt útil en una ciutat que cada vegada s'omplia més de forasters i de consolats dels països més curiosos i llunyans atrets pels negocis que s'hi generaven.

L'afició al teatre li venia de família quan el seu pare havia fet construir a casa seva, el vell casalot del poble veí de Sarrià, un teatret on ell, el pare de la Madroneta, de petit i els seus germans i amics tenien diversió i practicaven música i funcions de teatre. Després va començar a escriure per a les companyies professionals que proliferaven a la ciutat i a estrenar sainets al Teatre de la Santa Creu de Barcelona, encara llavors l'únic teatre legal de la ciutat. Eren amics seus els grans actors Josep Robrenyo, al cel sia, i García Parreño.

La senyoreta Secanell de Renart era amable, graciosa, distingida, i el 1809 era una de les damisel·les més boniques de la petita però prometedora capital que començava a bullir a l'interior de les muralles llavors sota govern napoleònic. El gravador Marian Secanell s'havia associat al ram del drap i engruixint les butxaques s'havia fet un forat entre la incipient burgesia industrial barcelonina de manera que amb vint-i-sis anys en Francesc Renart i Arús podia agrair al bon nom que li havia donat la seva carrera de mestre d'obres i a la seva bona planta i la seva mirada encisadora haver estat escollit entre una dotzena de candidats per una noia amb els ulls més bonics de Barcelona. En Francisco estava fonament enamorat i casar-se amb la Mariana Secanell el va fer un home feliç. La Mariana també estava enamorada i de seguida va compartir el gust pel teatre. Dies meravellosos a Vic quan durant la guerra va haver de desplaçar-se pel seu càrrec d'intendència i ella va acompanyar-lo i es van engrescar a organitzar funcions teatrals amb els soldats on ella feia el paper de la Laieta amb

aquella gràcia sense nom. En Francisco, feliç a més no poder, prosperava a tota vela i encara l'afició de la seva dona a la «bona societat», als berenars, les xocolatades i les vetllades, li va aportar clients amb encàrrecs més interessants i més sucosos, ara que cada nou industrial o financer tenia la seva casa nova de trinca a Barcelona i la residència d'estiu fora muralla.

Però com si Déu fos un dramaturg pervers no tot van ser flors i violes. Al final de la guerra en Francisco i la Mariana van tenir una filla. La nena era la nineta dels ulls de la mare però no era el que esperava l'arquitecte, que desitjava perpetuar la nissaga de mestres de casa en la cinquena generació. La nena era una decepció que va suavitzar l'any següent el naixement d'un nen però una setmana després del part la jove mare, que evolucionava bé, va començar a mostrar símptomes alarmants i al cap d'una altra setmana en Francesc Renart era vidu. Va fer tot el que va poder i va remoure cel i terra recurrent a tots els contactes que tenia en hospitals de Barcelona i l'Acadèmia de Medicina i fins i tot fent venir un metge de París però la Mariana tenia una septicèmia generalitzada i no hi havia remei.

En Francisco no se'n va refer mai d'aquest cop i va preservar sempre intacta la seva devoció per la Mariana. Es va lliurar en cos i ànima a l'arquitectura i l'urbanisme i els esplaiaments literaris i intel·lectuals sense deixar mai de tocar de peus a terra. El seu caràcter es va tornar alhora més rígid i més terrenal, més donat als plaers del bon viure. La bona societat on l'havia introduït la Mariana no li va donar l'esquena i el tractava amb una mena de respecte, pietat i interès alhora. Tan jove. Això el va posar encara més de moda dins aquest petit cercle provincià. Fins i tot al llarg dels anys va rebre algunes insinuacions de bons partits però no en va fer cas. Encara no. Els més perjudicats d'aquest estat d'ànim van ser els fills, la Ramona, primera decepció del pare, i en Josep, causant de la mort de la mare, que van quedar en mans de dides, minyones i mainaderes.

Lliurat a la vida social en Francisco va negligir tant la casa com l'educació dels fills. Abandonats a ells mateixos i al servei la Ramona i en Josep van créixer com van poder. Son pare els veia tan poc com podia perquè li recordaven el que havia perdut dolorosament. Així la Ramona va pujar seca, esquerpa, orgullosa i amb tirada a la devoció. A falta de mare es va

consagrar a la Mare de Déu com la tieta Josefina, la monja. En Josep anava per baliga-balaga, semblava haver heretat de son pare els pitjors defectes sense les millors virtuts. Encara minyó perseguia les criades més joves mentre s'escapolia de tots els deures. Havia rebut més d'una galtada de son pare com d'alguna mossa. El caos domèstic creixia i don Francisco es desesperava sense sentir-se capaç de fer-hi res.

Per això, vol pensar la Madroneta i no pel rumor que diu que don Francisco no va poder resistir les punxades de la carn i va haver de fer-ho a corre-cuita per no fer Pasqua abans de Rams, al cap d'uns anys, el 1820 es va casar amb la Salvadora Balcells, una ceriverina que fins llavors havia estat minyona de la casa, en aquell moment promesa amb en Martí, el noi del forn de ca l'Almirall.

La Vadora va aportar ordre i disciplina a la casa però no deixava de ser una noia senzilla de poble. Per fi es respirava pau i netedat però ella no ha aspirat mai a fer ombra a la presència lluminosa de la Mariana que imperava per tots els racons de la casa i sempre ha acceptat el seu paper humil.

Al cap d'uns mesos va néixer la Madroneta. El seu pare va abocar-hi tot l'afecte que no havia donat als fills grans. La van batejar com l'àvia, la mare del pare, la Madrona Arús, i des del moment que té ús de memòria el seu pare no li ha dit sinó Madroneta. Però des d'aquest primer moment també ha sentit pesar sobre seu com una extensió la comparació entre la seva mare, la Vadora, una pobra dona de poble de pagès quasi analfabeta, i la Mariana, una brillant damisella de ciutat que portava en ella tota l'efervescència de la seva classe social ascendent. Aquest doncs era el mirall que en Francesc Renart i Arús va posar davant la Madroneta i que va compartir amb l'Annita, nascuda un parell d'anys més tard.

La Vadora no va poder fer res amb els germans grans, sempre sota la tutela de professors i institutius. Donada a lectures devotes o romàntiques la Ramona, per a qui son pare tenia altres plans, es va enamorar d'un pobre xicot, mentre que en Josep, sabent-se l'hereu, amb indolència majúscula es negava a tot estudi i tot aprenentatge. Veient-los don Francisco pensava en la com més anys passaven més meravellosa Mariana i li queia l'ànima als peus.

La romàntica història de la Ramona va acabar en drama patètic. Eixuta i malcarada com era, el pare va acabar desistint de portar-la en societat on en canvi en Josep es movia com peix a l'aigua. La Ramona era noia de missa diària amb una devoció ardent i tremolosa i alhora sotragada per les fantasies romàntiques més forassenyades. Tot això irritava profundament el seu pare i aquest, a poc a poc, va anar descartant possibles partits per a la Ramona que li haguessin solucionat la vida a ella i li haguessin permès entrar de ple en uns cercles socials on ara els Renart només tenien un peu. I llavors quan ja semblava més aviat destinada a vestir sants la va pescar un pobre desgraciat, un pixatinters de l'ajuntament de Sarrià on els Renart tenien el casal. En Pere Ametller era fill tercer d'una família de pagès que havia tingut la fortuna de caure en gràcia al capellà de la parròquia, mossèn Claudi, que s'havia esmerçat a ensenyar-li de lletra amb l'esperança de portar-lo cap al Seminari i a qui va defraudar quan va abandonar la vocació del sacerdoci per la Ramona Renart i Secanell, filla de casa bona de Barcelona. Les discussions amb el pare, que veia desafiada la seva autoritat i no tenia on adquirir-ne, només van servir per accentuar el sentiment romàntic de la filla, que li retreia que només pensés en els interessos materials. Si no és que feia plorar faria riure aquella marreca massa alta i massa prima fent d'heroïna de fulletó. Molt romàntic enamorar-se d'un pobre però poc pràctic. Don Francisco la va donar per perduda i es van casar amb una mà al davant i una al darrere, i encara gràcies que li va fer un dot a la Ramona en forma d'un pis acabat d'estrenar a Sarrià, ben lluny perquè no hagués de veure'ls, i va col·locar el pobre Perot a l'ajuntament. Amb el petit sou d'en Perot sempre van passar-la magra i com que els nens, gràcies a Déu, no arribaven van compartir la inclinació que ja venia d'abans per la Mare de Déu i els sants cada vegada amb més força. Però malgrat la Mare de Déu i els sants en Perot va agafar un mal de pit i va deixar la Ramona vídua, sense fills i un altre cop amb una mà al davant i una al darrere i només el pis on caure morta.

Això va coincidir amb la mort del rei Fernando el 1833 i l'inici d'una dècada de molta inestabilitat apassionant per a don Francisco però preocupant en relació amb la família. En Josep continuava sense fotre brot i

ja es veia que no canviaria. Si tenia el seu plat a taula i quatre rals per anar al cafè no es queixava mai encara que no col·laborés en res. El que preocupava en Francisco eren les petites. La Madroneta i l'Annita. La gran ja havia fet els tretze anys i calia evitar una desgràcia com la de la Ramona. La Salvadora, la mare de les nenes, era neta, endreçada, tota seny, tota agraïment i tota amor amb el seu home i les seves filles però era incapaç de proporcionar-los una educació elevada com la que la Ramona i en Josep van tenir a base d'abocar-hi duros en professors de ballet i d'esgrima. No podia repetir els mateixos errors.

El seu pare Josep havia mort feia anys ja i en Francisco ho havia aprofitat per casar-se amb la Salvadora, malgrat l'oposició de la mare, la Madrona. No s'hi havia atrevit en vida del pare ja que s'hauria arriscat al desheretament. A casa per això qui manava era la mare. La Madrona adorava la seva jove Mariana, que tenia totes les virtuts que no tenia ella, i, tot i tenir molt d'afecte a la Salvadora, de tota la vida una criada és una criada però va haver de claudicar davant els fets consumats i el risc d'un escàndol si era veritat que això venia de lluny i a canvi d'anar a viure a casa el fill i portar-la fins que va morir quan la Madroneta tenia sis anys.

Don Francisco no podia comptar amb les seves germanes, que no paraven de donar-li consells i dir-li com calia portar una casa. Tenia una flaca per la seva germana Rita, bonica i de formes opulentes, amb qui es veien regularment i tenien intensos debats sobre educació i administració domèstica des de punts de vista oposats, partidària ella de la persuasió i el somriure i del rigor i l'austeritat ell. La Rita visitava sovint la casa, aviciava en Josep i omplia de petons, carícies i caramels la Madroneta i l'Annita però no podia evitar tractar amb certa condescendència al·tira la Salvadora, que coneixia de quan havia entrat ben menuda a la casa a servir com a minyona quan la Rita era quasi una criatura i que només sabia parlar amb aquell accent pagès que feia riure i no sabia gota de castellà. La Rita sí que en sabia de modals i tracte en societat però no s'hi podia comptar perquè estava molt ben casada amb en Zenon, mestre de cases de Mataró amb qui tenia ja una corrua de fills, cosinets i cosinetes de la Madroneta. L'altra germana feia el contrapès. La tieta Josefina era monja agustina, sempre havia vist la

Mariana com una dona lleugera (una dona decent fent teatre davant els soldats, Verge Santíssima!) i de poca fe, i era la confident i el puntal de la Vadora. Però el que necessitaven la Madroneta i l'Annita no era només religió.

Per això don Francisco després del drama havia ofert a la seva filla Ramona que vingués a passar una temporada a casa. No per sempre, és clar, sinó amb la idea que busqués una habitació honorable a dispesa a prop d'on vivien ells mentre es venia el pis de Sarrià i es feia una petita renda que ja li administraria ell i que sempre estaria disposat a arrodonir si calia. Encara era jove i qui sap si. D'altra banda passaven moltes coses a Barcelona i no era prudent per a una dona viure sola.

Però la Ramona, vídua Ametller, s'hi va quedar per sempre. Això va revolucionar una mica la casa. La Ramona, si no fos que s'havia enamorat del seu pobre Perot, al cel sia, a qui havia sacrificat els millors anys de la seva vida, havia estat educada per portar una casa i per triomfar en societat. La seva missió era transmetre els seus alts coneixements a les seves germanes, perdó, germanastres petites. Va donar per fet que viuria a la casa a canvi d'educar les dues nenes i fer-ne unes senyoretetes com cal. Així volia fer-se perdonar aquella mena de filla pròdiga i don Francisco, a qui en el fons allò li era molt còmode, no va gosar oposar-s'hi, i no diguem la Vadora, que va sentir com els ulls de la Ramona li recordaven en silenci a cada hora la seva condició de minyona i li retreien l'alegria i la suau amabilitat que feia regnar a la casa entre les seves filles i el servei. La Vadora era pagesa del morro fort i va voler preservar aquest espai però no va poder evitar perdre part de la seva autoritat sobre les seves filles relegada a una mena de segon pla per don Francisco i la Ramona tot i que sempre li va quedar el llit conjugal com a últim recurs. El que també va veure amenaçats els seus privilegis va ser en Josep, que parava més fora de casa per no topar-se amb sa germana i va haver de buscar-se una ocupació com a pretext i es va fer soldat de la milícia nacional. Com que tenia maneres i bona garlera feia de mitjancer en negocis on es remenaven quantitats elevades de diners i se n'enduia un pessic per gastar després en les seves distraccions. Passava totes les estones que podia entre bastidors al Teatre de la Santa Creu amb les coristes d'òpera. La